

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

на тему: **«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи SoL3-M22
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Пнівчук Алла Петрівна

Науковий керівник: **Федоренко С.В.**,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ.....	7
1.1. Сучасна система інклюзивної освіти	7
1.2. Методичні аспекти психолого-педагогічного супроводу навчання дітей з порушеннями мовлення	11
1.3. Особливості розвитку та навчання дітей з порушеннями мовлення.....	24
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШИХ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	32
2.1. Завдання та методика експериментального дослідження.....	32
2.2. Аналіз ефективності психолого-педагогічного супроводу молодшого школяра з порушеннями мовлення	50
2.3. Психологічний супровід родини, яка виховує дитину з порушеннями мовлення.....	55
Висновки до другого розділу	60
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Актуальність дослідження. З прийняттям нового базового закону України «Про освіту» розпочалось активне впровадження освітньої реформи в державі. Розроблені основні законодавчі акти, які регламентують здійснення цього процесу. Це насамперед Державний стандарт початкової освіти, Концепція НУШ, Концепція розвитку інклюзивної освіти. В названих законопроектах визначаються основні зміни в початковій, загальній середній, професійній, вищій освіті, а також наголошується на рівності права на освіту для усіх її здобувачів.

Це узгоджується із загальними світовими тенденціями щодо забезпечення прав осіб з особливими потребами, у тому числі права на освіту в умовах інклюзивного освітнього середовища. На цих положеннях наголошується і в основних документах Організації Об'єднаних Націй як провідної правозахисної організації, а саме: в Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, які Україна ратифікувала відповідно у 1989 та 2009 роках.

Питання впровадження інклюзивної освіти стало актуальним та нагальним для вітчизняної педагогічної науки та практики як альтернативний і дієвий механізм поліпшення процесів адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. В соціальній політиці підтримки дітей з порушеннями розвитку, у тому числі із порушеннями мовлення, інклюзивна освіта стала визначальним концептом реформування системи здобуття освіти.

Ведеться цілеспрямований пошук засобів та способів спільного навчання дітей з особливими потребами в закладах освіти. Проблема спільного навчання дітей з порушеннями мовлення є актуальною, хоча й не новою для нашої держави. Процес інклюзивного навчання — це напрямок, з якого «Нова

українська школа» отримує чи не найбільше запитань. Кожна школа за своєю філософією повинна бути інклюзивною. Це означає готовність у будь-який час прийняти кожну дитину. На дану мить це мета номер один - прагнути створити максимально сприятливе середовище для розвитку її потенціалу.

Утім, попри очевидні позитивні зміни в освітній галузі, проголошення рівності умов доступу до освіти у вітчизняній практиці дедалі частіше говорять про проблеми і особливості втілення такої ідеї в освітній процес. За умови недостатнього врахування особливостей розвитку, розуміння освітніх труднощів і потреб, неналежного рівня психолого-педагогічної підтримки виникають ризики втрати гарантій щодо забезпечення якості їхньої освіти. У зв'язку з цим проблема організації психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу цих дітей є вчасною, і безперечно, актуальною. Ці питання сьогодні активно вивчаються, а пов'язані з ними технології психологічного супроводу дітей потребують подальшого розроблення.

Проблемі організації інклюзивної освіти у вітчизняній педагогічній науці присвячено серйозну увагу. Вона висвітлюється в наукових працях В. Бондаря, О.Гноєвської, А. Колупаєвої, С.Миронової, Н. Софій, Ю. Найди, О. Ревуцької, Є. Линдіної, О. Таранченко та ін.

Актуальними для організації і забезпечення психолого-педагогічного супроводу інклюзивної освіти є дослідження Т. Ілляшенко, Т. Жук, А. Обухівської, Г. Якимчук та ін.

У роботах багатьох вітчизняних вчених О.Бєлової, Н.Гаврилової, С. Коноплястої, О.Константинів, І. Марченко, О.Мілевської, Ю.Пінсук, В. Тарасун, О.Ткач, Н. Чередніченко, Т.Швалюк, М. Шеремет та ін.) розкриваються шляхи розв'язання завдань щодо форм організації та відповідних вимог до здійснення логопедичної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення.

Багато авторів, які займалися вивченням цієї проблеми (Н.Базима, А. Самохвалова, Є. Соботович, І. Мартиненко та ін.), вказували на те, що діти із порушеннями мовлення мають проблеми із комунікативною мовленнєвою функцією, яка не дає сформуватися мотиваційно-вольовим операціям, що в подальшому призводить до виникнення помилок у навчанні.

Одним із методів, здатним ефективно розв'язати дані проблеми в інклюзивно-освітньому просторі, є належним чином організований психолого-педагогічний супровід дітей з тяжкими порушеннями мовлення, який гарантує створення відповідних умов, що забезпечують їм розвиток і успішне засвоєння знань під час здобуття навчання.

Очевидна значущість проблеми, недостатній рівень її розроблення та застосування у широкій практиці НУШ і визначили **тему дослідження: «Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах загальної середньої освіти».**

Об'єкт дослідження: освітній процес в умовах інклюзії.

Предмет дослідження: психолого-педагогічний супровід дитини із порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання.

Мета дослідження: визначити основні завдання психолого-педагогічного супроводу дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення в освітньому процесі в умовах інклюзивного навчання.

Відповідно до поставленої мети дослідження були визначені такі **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми.

2. Визначити основні завдання психолого-педагогічного супроводу дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення в освітньому процесі в умовах інклюзивного навчання.

3. Експериментально перевірити ефективність психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями мовлення в інклюзивних закладах загальної середньої освіти.

У ході виконання зазначених завдань роботи був застосувати комплекс **методів:** систематизація, аналіз та узагальнення даних загальної й спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; емпіричні: опитування, тестування, аналіз та інтерпретація отриманих результатів; спостереження за освітнім процесом; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний).

Практичне значення отриманих результатів нашої роботи полягає в тому, що розроблені рекомендації щодо застосування психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями мовлення можуть бути використані в освітній діяльності педагогічними кадрами інклюзивними закладами загальної середньої освіти.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 74 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 64 сторінках. Список літературних джерел включає 85 найменувань.

ВИСНОВКИ

На основі проведено дослідження, вивчення матеріалів науково-теоретичних джерел зроблені наступні висновки.

1. Інклюзивна освіта як новітня освітня технологія є ключовим фактором реформування вітчизняної освіти. На сучасному етапі інклюзивна форма здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами зайняла домінуюче положення серед інших законодавчо закріплених форм.

Для регулювання, організації та методичного забезпечення процесів активного впровадження інклюзивної освіти в державі створена широка законодавча база, яка свідчить про утвердження рівного права на здобуття освіти в загальному просторі дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з порушеннями мовлення. Розроблені нормативно-правові акти узгоджується із загальними світовими тенденціями щодо забезпечення прав осіб з особливими потребами, у тому числі права на освіту в умовах інклюзивного освітнього середовища.

2. В ході аналізу наукової спеціальної педагогічної та психологічної літератури нами були висвітлені теоретичні аспекти процесу психолого-педагогічного супроводу дітей із порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти.

Установлено, що діти з особливими освітніми потребами стають невід'ємною частиною суспільного життя та отримують освіту у ЗЗСО, а організація освітнього процесу в умовах інклюзії передбачає створення сприятливих умов для розвитку кожної дитини.

3. Встановлено, що ключовою засадою забезпечення здобуття якісної освіти дітьми з порушеннями мовлення є психолого-педагогічний супровід їхньої освітньої діяльності. Психолого-педагогічний супровід дитини

розглядається як забезпечення оптимальних умов для її розвитку і входження у соціум. Це глибоко індивідуалізований процес, побудований на ґрунті наукових знань про загальні, типові та індивідуальні її особливості.

Психолого-педагогічний супровід освітньої діяльності — це багатогранний процес підтримки дитини з порушеннями в розвитку, які на основі втрати здоров'я, обмежень потребують додаткових індивідуалізованих і фахових послуг, спрямованих на подолання наявних труднощів та організації адекватних освітніх заходів підтримки.

4. Визначені основні завдання психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання, зокрема:

1. створення умов для соціальної адаптації;
2. забезпечення особливих умов для організації навчальної діяльності даної категорії дітей;
3. формування психологічної готовності серед педагогів, батьків та учнів школи до взаємодії з дитиною, яка має порушення мовлення;
4. попередження і корекція вторинних відхилень в розвитку дитини; створення психологічної установки у дитини з порушеннями мовлення на подолання труднощів та досягнення успіхів в усіх доступних видах діяльності.

5. Проведена попередня діагностична робота дозволила правильно визначити зміст напрямків корекційної роботи асистента вчителя в умовах інклюзивного навчання з дитиною з порушеннями мовлення, а саме: розвиток мовлення, пізнавальної та емоційно-вольової сфери, формування навичок соціально-побутового та просторового орієнтування тощо.

Отримані у дослідженні результати порівняльного аналізу психолого-педагогічної діагностики дитини з порушенням мовлення до та після реалізації визначених завдань психолого-педагогічного супроводу дозволили зробити висновок щодо їх правильності.

6. Встановлено, що одним із важливих завдань психолого-педагогічного супроводу дитини з порушенням мовлення є активна просвітницька робота з батьками цих дітей.

Запропоновано можливі напрями залучення батьків дітей до психолого-педагогічного супроводу: визначення освітніх цілей і навчальних завдань для дитини на основі її актуального рівня розвитку, для здійснення необхідних змін в освітньому процесі (адаптації і модифікації), обговорення спільних зусиль та підбору адекватних напрямів роботи педагогічного колективу, залучення до створення розвивального середовища в групі чи класі, створення та обговорення корекційних програм з батьками дітей з мовленнєвими порушеннями, визначення та забезпечення додаткових потреб дитини, необхідних для успішного розвитку та навчання, підведення підсумків корекційної роботи за окремий період, навчальний рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах / упоряд. Т. Червона. Кив: Шк. світ, 2008. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Алмазов Б.Н. Психическая средовая дезадаптация несовершеннолетних. Свердловск : УрГУ, 1986. 150 с.
3. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник /Н.М. Дятленко, Н.З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського. Кив : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
4. Бондар В.І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці: навч. пос. Київ : Наш час, 2005. 176 с.
5. Брембаті Ф. Специфічні розлади дитини та процес навчання. Практичні рекомендації для батьків і педагогів / Ф. Бремьаті, Р. Доніні. Харків : Видавництво «Ранок»; ВГ «Кенгуру», 2019. 160 с.
6. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. М., 1960. 98 с.
7. Гончаренко С. Інклюзивна освіта приживається в звичайних школах. *Освіта України*. 2009.
8. Гончар І.Г. Психолого-педагогічний супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Випуск 11. Том 2. 2019. С. 144.
9. Гречко Л.М. Психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку з вадами психофізичного розвитку в умовах інтегрованого навчання : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський, 2008. 201 арк.
10. Державна національна програма «Освіта» /Україна XXI століття/ Київ : Райдуга, 1994. 61 с.

11. Закон України «Про освіту». Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція. Редакція від 01.01.2021, підстава — 978-IX URL: [Про освіту | від 05.09.2017 № 2145-VIII \(rada.gov.ua\)](#)
12. Закон України «Законом України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю». Документ 2109-III, чинний, поточна редакція — Редакція від 24.09.2020, підстава — 851-IX URL: [Про державну соціальну допо... | від 16.11.2000 № 2109-III \(rada.gov.ua\)](#)
13. Закону України «Про повну загальну середню освіту» Документ 463-IX, чинний, поточна редакція. Редакція від 01.08.2020, підстава — 764-IX URL: [Про повну загальну середню ос... | від 16.01.2020 № 463-IX \(rada.gov.ua\)](#)
14. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Документ 875-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 20.12.2020, підстава — 1030-IX URL: [Про основи соціальної захище... | від 21.03.1991 № 875-XII \(rada.gov.ua\)](#)
15. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Документ 2961-IV, чинний, поточна редакція. Редакція від 31.12.2020, підстава — 1053-IX URL: [Про реабілітацію осіб з інва... | від 06.10.2005 № 2961-IV \(rada.gov.ua\)](#)
16. Ілляшенко Т.Д., Жук Т.В. Актуальні питання психологічної допомоги батькам, які виховують дітей з порушеннями розвитку. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Випуск № 21. 460 с. С. 152–173. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722447>

- 17.Ілляшенко Т.Д., Жук Т.В. Оптимізація батьківського потенціалу у процесі соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. *Український вимір* : міжнародний збірник освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. 2019. № 16. С. 262–266.
- 18.Ілляшенко Т.Д. Формування психолого-педагогічної компетентності батьків, які виховують дитину з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2019. Т. XI. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 19. С. 173–189.
- 19.Ілляшенко Т. Як допомогти дітям з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі: педагогам загальноосвітніх закладів. *Завуч*. 2009. № 19 (385). С. 8.
- 20.Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В.; кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. Київ, 2012. 216 с.
- 21.Інклюзивна практика: технології навчання / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Київ : Літера ЛТД, 2019. 160 с. (Серія «Інклюзивне навчання»).
- 22.Інноваційні технології в діяльності інклюзивно-ресурсного центру : метод. посіб. / авт. кол. за ред. А.Г. Обухівської, Т.Д. Ілляшенко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 228 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718625/1/IRC_razvorot.pdf
- 23.Колупаєва, А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л.О. Савчук. Київ : Наук. світ, 2011. С. 206.

24. Колупасва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
25. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
26. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія : навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 198 с.
27. Конституція України. Київ : Преса України, 2011.
28. Кондукова С.В. Шеремет М.К. Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку в нормі та патології. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наукових праць. Випуск 27. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 5-7.
29. Кочерга О., Васильєв О. Деадаптованість. *Психолог*. № 4. 2002. 46 с.
30. Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії : довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти / Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В., Яценюк Л.І. Рівне : РОІППО, 2012. 330с.
31. Кукуруза Г.В. Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку : монографія. Харків : Точка, 2013. 244 с.
32. Даніелс Е.Р. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд. Львів, 2000. 255 с.
33. Лист Міністерства освіти і науки України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році.

- 34.Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №1/9-675 від 25.09.2012 року «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя. [URL: //old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675](http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675)
- 35.Логопедія : підручник / За ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
- 36.Мартиненко І.В., Шеремет М.К. Хрестоматія з логопедії. Київ, 2008. 245 с.
- 37.Мартиненко І.В. Комуникативний тренінг для дошкільників з порушеннями мовлення, И. Мартиненко. Київ : Літера ЛТД, 2019. 120 с. (Серія «Інклюзивне навчання»).
- 38.Мартиненко І.В. Формування мотиваційно-вольової готовності дітей шестирічного віку із ЗНМ до шкільного навчання : дис. ...канд. псих. наук: 19.00.08. Київ, 2007. 34 с.
- 39.Марченко І.С. Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Логопедія*. 2011. № 1. С. 41-44.
- 40.Марченко І.С. Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (Логопедична робота):Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія і спеціальна психологія). 1-е видання. Київ :ДІА, 2019. 148 с.
- 41.Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 № 930, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14 грудня 2010 р. за № 1255/18550 про затвердження типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженим Документ з1255-10, чинний, поточна редакція. Редакція від 30.09.2013, підстава — з1417-13 URL: [Про затвердження Типового положе... | від 06.10.2010 № 930 \(rada.gov.ua\)](#)

- 42.Обухівська А.Г. Оцінка інтелектуальних можливостей молодших дошкільників в діяльності логопеда. Логопедія : науково-методичний журнал. 2018. № 13. С. 46–54.
- 43.Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / за заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.
- 44.Перепелюк І.Р., Микитейчук Х.І., Олійник Р.В. Організація інклюзивного освітнього середовища як проблема психолого-педагогічних досліджень. *Молодий вчений* № 7.1 (71.1) липень, 2019 р. URL: [13.pdf \(molodyvcheny.in.ua\)](#).
- 45.Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» Документ 607-2013-п, чинний, поточна редакція. Прийняття від 21.08.2013 URL: [Про затвердження Державного стан... | від 21.08.2013 № 607 \(rada.gov.ua\)](#)
- 46.Постанова Кабінетом Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12.07.2017 №545 Документ 545-2017-п, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.10.2020, підстава — 983-2020-п URL: [Про затвердження Положення про і... | від 12.07.2017 № 545 \(rada.gov.ua\)](#)
- 47.Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження / О.Федоренко, О.Мартинчук, Н.Софій, Г.Лук'янова, О.Кошіль, Т.Симоненко, Л.Байда, Ю.Найда. Київ : ФОП Парашин, 2020, 122 с.
- 48.Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, затвердженому наказом МОН від 08.06.2018 №

- 609Документ v0609729-18, поточна редакція. Прийняття від 08.06.2018
URL: [Про затвердження Примірного поло... | від 08.06.2018 № 609 \(rada.gov.ua\)](#)
- 49.Психологічний супровід інклюзивної освіти : метод. рек. / автор. кол. за заг. ред. А.Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
- 50.Психолого-педагогічні засади технологій супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі їх соціальної інтеграції : кол. монографія / авт. кол.: Т.В. Жук, Т.Д. Ілляшенко, Т.Д. Каменщук, А.Г. Обухівська, Г.В. Якимчук; наук. ред. А.Г. Обухівська, Т.Д. Ілляшенко. Київ : Ніка-Центр, 2020. 113 с.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/723321/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_psy-ped-suprovid_2020.pdf
- 51.Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями: науково-популярне видання / О.В. Чеботарьова та ін. Харків : Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2020. 256 с. (Серія «Інклюзивне навчання»).
- 52.Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медико-педагогічних консультацій : авт. кол. : С.І. Васильковська, Т.В. Жук, Т.Д. Ілляшенко та ін.; за ред.. А.Г. Обухівської. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 66 с.
- 53.Ревуцька О.В. Вибрані питання логопедії : навч. посібник. Бердянськ : ФОП Ткачук О.В., 2014. 288 с.
- 54.Ревуцька О.В. Інноваційні технології в спеціальній освіті : навч. посібник. Бердянськ : БДПУ, 2018. 216 с.

55. Сак Т. Особливості розв'язання навчальних завдань учнями із затримкою психічного розвитку. *Дефектологія*. 2008. № 1. 34 с.
56. Сак Т. Педагогічні технології у навчальному процесі спеціальної школи. *Дефектологія*. 2008. № 3. 39 с.
57. Сак Т.В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. Київ : Актуальна освіта, 2005. 23 с.
58. Саламанкская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-Ю июня 1994 г. К., 2000. 21 с.
59. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Ч. I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. 238 с.
60. Соботович Є.Ф. Вибрані праці з логопедії / Укладачі Тищенко В.В., Линдіна Є.Ю. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 308 с.
61. Софій Н.З. Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015. Вип. 10. С. 173–177.
62. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації: *Тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2011. 280 с.
63. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / під заг. ред. Н.З. Софій. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.

64. Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / авт. кол.: А.Г. Обухівська, Т.В. Жук та ін.; за ред. А.Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 218 с.
65. Таранченко О.М. Сучасні підходи задоволення навчальних потреб учнів з порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних та інклюзивних закладах освіти. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2013. № 1. С.23–27.
66. Таранченко О.М. Універсальна практика навчання та надання підтримки учням з особливими потребами. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2013. № 2. С.18–21.
67. Тарасун В.В. Логодидактика : навч. посіб. 2-е вид. Київ, 2011. 57 с.
68. Тарасун В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями в розвитку: напрями реалізації : монографія. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2012 . 412 с.
69. Тихонова К.С. Труднощі навчання: дислексія, дисграфія, диспраксія, дискалькуляція. Харків : Ранок, 2020. 152 с.
70. Технології логопедичного обстеження : навчально-методичний посібник / укладачі Ревуцька О.В., Линдіна Є.Ю. Бердянськ : БДПУ, 2018. 220 с.
71. Хрестоматія з логопедії / авторський колектив: Н. Базима, О. Качуровська, О. Козинець, Ю. Коломієць, С. Конопляста, Є. Линдіна, О. Ревуцька та ін. Київ : «Книга-плюс», 2019. 496 с.
72. Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. та ін. Логопедія : підручник для студентів ВНЗ. Київ : Видавничий дім «Слово», 2018. 387 с.

- 73.Шеремет М.К. Логопедична робота при різних формах дислалії. Київ : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. 34 с.
- 74.Шеремет М.К. Програма для загальноосвітньої школи для дітей з ТПМ (підготовчий-1 класи). К.: Початкова школа, 2005. 32 с.
- 75.Шнайдер Володимира Іванівна. Інклюзивна освіта: теоретико-методологічні, організаційні аспекти впровадження : навч.-метод. посіб. Хмельницький : ОППО, 2010. 176 с.
- 76.Эльконин Д.Б. Психология обучения младших школьников. М., 1974. 45 с.
- 77.Эльконин Д.Б. Детская психология (развитие ребенка от рождения до 7 лет). М.: Учпедгиз РСФСР, 1960. 38с.
- 78.Якимчук Г.В. Особливості психічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Габітус* : науковий журнал з соціології та психології –2020 Том 1 №20 URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=17564717283340744498&btnI=1&hl=ru>
- 79.Якимчук Г.В. Робота вчителя-логопеда з батьківським ресурсом *Український вимір* : міжнародний збірник освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори 2020. XVI. С.200–202. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=4589194541008533753&btnI=1&hl=ru>
- 80.Якимчук Г.В.Формування психолого-педагогічної компетентності батьків дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Virtus* : Scientific Journal. 2019. Том 36. С. 71-75.